

1) Kolme maakunnan tehtävien sekä alueen kehityksen kannalta merkittävintä muutostrendiä

1. Globaalit muutostrendit tukemaan Kainuun kestävää kasvua

Kainuun älykäs erikoistuminen vastaa seuraaviin globaaleihin trendeihin: digitalisaatio, neljäs teollinen vallankumous, kasvava niukkuus ja kysyntä luonnonvaroista, kestävä kehitys, ilmastonmuutos, globaali matkailun kasvu ja eriytyminen sekä ennalta ehkäisevän terveydenhuollon merkityksen kasvu. Läpileikkaavia kaikissa älykkään erikoistumisen painopisteissä huomioitavia teemoja ovat kehitystä vauhdittavat teknologiasovellukset (KET), robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja virtuaaliodellisuuden hyödyntäminen, kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset sekä vähähiilisyys, resurssiviisauden ja ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen innovaatiot.

Biotalous Kainuussa panostetaan erityisesti metsäbiotalouteen, ruokaan, siniseen biotalouteen ja luontomatkailuun. Paltamoon on suunnitteilla noin miljardin euron teollisen investoinnin arvoinen biotuotetehdas. Muovittomat pakkausmateriaalit ja verkkokaupan kasvu lisäävät sellun ja kartonkien kysyntää. Kainuun metsien kasvu ja puumäärä ovat suuremmat kuin koskaan. Hakkuita voidaan lisätä kestävästi noin 49 % nykyisestä. Kiertotaloutta kehitetään erityisesti biotalous- ja kaivannaisklustereissa. Metsämaiden suojeleisuus pinta-alaan suhteutettuna on Kainuussa 8 %, joka on Lapin jälkeen toiseksi eniten Suomen maakunnista ja koko maan osuutta (7,7 %) korkeampi.

Matkailu kasvaa kovaa vauhtia globaalisti. Kainuussa on turvallisen ympäristön, mikä on uhattuna monissa perinteisissä matkailukohteissa. Myös puhdas luonnonympäristö, hiljaisuus ja luonnonmukaisuus ovat kasvavia trendejä matkailussa, ja niitä Kainuussa on tarjolla. Ilmaston lämmetessä yhä harvemmalla alueella vallitsee perinteinen talvi ja siihen liittyvät elämykset ja harrasteet ovat mahdollisia Kainuussa ja tämä on Kainuun kilpailuetu tulevaisuudessa.

2. Väestörakenteen muutokseen vastaaminen

Kainuun alueen väestö vähenee, väestöllinen huoltosuhde on heikko ja alueen väestötiheys on maan toiseksi pienin. Erityisesti työikäisen väestön voimakas väheneminen sekä yli 75-vuotiaiden väestöosuuden kasvu ovat haasteita. Syntyvyys on maan keskitasoa, mutta muuttoliike pois Kainuusta heikentää väestörakennetta. Kainuu tarjoaa asukkailleen turvallisuutta. Laadukkaan ja monimuotoisen elinympäristön, uusia työmahdollisuuksia sekä kattavat ja monipuoliset palvelut.

3. Sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien kasaantumisen katkaiseminen

Kainuussa on muuta maata suuremmat sosioekonomiset erot terveydessä ja sen taustatekijöissä. Myös maakunnan sisällä on huomattavia kuntakohtaisia eroja. Suurin osa väestöstä voi hyvin, mutta pahoinvoivan väestön ongelmat pitkittyvät ja syvenevät. Kainuulaisten elinolot, väestön palvelutarve sekä terveyden ja hyvinvoinnin tila on pääosin koko maata heikommalla tasolla – esimerkiksi kainuuseen syntyvän lapsen elinajanodote on valtakunnan matalin. Huomioitavaa on, että Kainuussa alueelliset erot kuntien välillä ovat suuria. Keskeiset tekijät koko maakunnan elinvoimaisuuden kannalta ovat elinolojen

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

näkökulmasta matala työllisyysaste, maan keskiarvoa korkeampi työttömyys sekä korkea työkyvyttömyyseläkeläisten osuus. Lisäksi väestö vähenee ja ikärakenteen kehitys ovat kielteisiä ja väestöllinen huoltosuhte on heikko.

Alueen keskeisiä haasteita ovat väestön korkea sairastavuus, ennen aikainen kuolleisuus, työttömyys ja erityisesti miesten matala työllisyysaste, väestön matala koulutustaso, työkyvyttömyys, köyhyys (pienituloisuus ja lapsiköyhyys), sosioekonomiset terveyserot sekä kuntien väliset erot hyvinvoinnissa (ks. THL 2018)¹.

Ongelmat liittyvät läheisesti matalaan koulutustasoon, heikkoon taloudelliseen toimeentuloon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Kainuulaisten terveyden edistämiseksi tulee kohentaa terveyden ja hyvinvoinnin tasoa koko väestössä sekä kohdentaa toimenpiteitä erityisesti vähemmän koulutettuihin, työttömiin ja alemmassa ammattiasemassa toimiviin. Näiden väestöryhmien suurta terveyden edistämisen potentiaalia hyödyntämällä ja erityisesti heidän terveyttään parantamalla edistetään tehokkaimmin koko väestön terveydentilan kohenemistä. Väestön korkea terveys ja hyvinvointi ovat maakunnan resurssi niin peruspalveluiden järjestämisen kuin työkykyisen työvoiman sekä sosiaali- ja terveyskustannusten hillitsemisen kannalta.

Kainuulaisten sairastavuus (sairastavuusindeksi 120,2) ja kansantautien esiintyvyys (kansantauti-indeksi 126,2) ovat lähestymässä koko maan keskiarvoa, mutta ne ovat edelleen korkeita. Kainuulaisten koettu onnellisuus on kuitenkin koko maata korkeampi (52,2 %, koko maa 50,1 %).

2) Tiivis yleiskuvaus maakunnan vastuulla olevien tehtävien tilanteesta

- a) Maakunnan rahoituksen riittävyyden kannalta keskeisimmistä kehityssuunnista ja niiden syyt

Koska Kainuun tuleva yleiskatteellisen rahoituksen määrä nykytilaan verrattuna on tähän mennessä tehtyjen laskelmien perusteella pienempi, kaikki lisäkustannukset aiheuttavat ongelmia talouden hallinnan kannalta. Maakunnassa ei ole vielä tehty tarkempaa takastelua siitä, mitä välittömiä toimenpiteitä ryhdytään toteuttamaan. Haasteena tulevaisuudessa ovat edelleen kohoavat kustannukset sekä koulutetun työvoiman saatavuus, erityisesti päiväpaloasemilla. Saatavuusongelma koskee niin sopimushenkilöstöä, kuin päätoimista henkilöstöä. Tätä ongelmaa pyritään korjaamaan jatkossa moniammatillisuutta lisäämällä. Erityisenä haasteena tulevaisuudessa ovat edelleen kohoavat kustannukset sekä koulutetun työvoiman saatavuus.

Kainuussa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään ja tuotetaan maakunnallisesti, poislukien Puolanka. Sosiaali- ja terveydenhuollon tarvevakioidut menot olivat 2 % suuremmat kuin koko maassa (v. 2016). Sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannusten ero koko maahan oli 24 % vuonna 2017 ja ero koko maahan on kasvanut viime vuosina. Yleiskatteellinen rahoitus laskee VM:n (21.9.2018) mukaan ja vuodesta 2025 alkaen rahoitus vähenee -0,62 % eli 136 euroa asukasta kohden. Sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannukset ovat kasvaneet 1,5–2,1 % vuosina 2016–2017, mikä haastaa yleiskatteellisen rahoituksen riittävyyden.

Valtiolta maakunnan tehtäviksi siirtyvien MAKU-tehtävien osalta nykyinen rahoitustaso ei riitä palvelujen tuottamiseen tulevassa maakunnassa. Henkilövoimavarat on mitoitettu erittäin tiukaksi ELY-

¹ THL. 2018. Sosiaali- ja terveyspalvelut: Kainuu. Asiantuntija-arvio. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-050-1>

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

keskusten vuonna 2015 päättyneiden YT-neuvotteluiden yhteydessä tapahtuneiden ja niissä sovitusta sopeuttamistoimenpiteistä aiheutuneiden henkilöstövähennysten seurauksena. Kainuun ELY-keskuksesta siirtyy tämän hetkisen tiedon mukaan 11 henkilöä LUOVAan, mutta samalla Kainuun maakunnan vastuulle siirtyy nykyisellään keskitettyjä MAKU-tehtäviä (esim. liikenne-, rakennerahasto- sekä kalataloustehtävät), joiden edellyttämä resursointitarve on samaa luokkaa kuin LUOVAan siirtyvät resurssit. Kasvupalveluiden sekä ympäristö- ja vesitaloustehtävien osalta kehittämisrahoituksen nykyinen taso mahdollistaa toiminnan hyvän vaikuttavuuden. Erityinen ongelma on Kainuuseen kohdentuvan tienpitorahoituksen riittävyys. Lisäksi kuljetustuen jatkuvuus on alueen yritysten näkökulmasta tärkeää.

Kainuun pelastuslaitoksen palvelut toteutetaan voimassa olevan palvelutasopäätöksen mukaisesti. Uutta palvelutasopäätöstä valmistellaan osana maakuntavalmistelua. Pelastuslaitoksen talous ja toiminta ovat tällä hetkellä tasapainossa. Pelastuslaitoksen kehittämisessä painopiste on johtamisen kehittämisessä, sitä tehdään yhteistyössä Pelastusopiston ja Pohjois-Suomen muiden pelastuslaitosten kanssa. Parhaillaan on valmistelussa johto/tilannekeskus selvitysyhteistyö sekä arktista pelastusjoukkuetta koskeva perustamisselvitys. Pelastuslaitos tiivistää myös yhteistyötään ensihoidon kanssa, jota Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän tuottaa. Parhaillaan Kainuussa on meneillä useita yhteisiä toimitilahankkeita, Puolangalla, Sotkamossa sekä Kuhmossa.

Varautumisen tehtävä on horisontaalinen, laaja-alainen ja poikkihallinnollinen alueellisen varautumisen yhteensovittamisen tehtäväkokonaisuus. Tehtävä muodostuu alueellisesti merkittävien riskien ja turvallisuuden vaikuttavien toimintaympäristön muutosten poikkihallinnollisen seuranta- ja arviointityön järjestämisestä, maakunnan sisäisten valmius- ja häiriötilanneharjoitusten järjestämisestä, aluehallintovirastoilta siirtyvästä varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittamisen sekä turvallisuussuunnittelun edistämisen tehtäväkokonaisuudesta.

Kainuussa on valmisteltu ja hyväksytetty maakunnan alueellisen varautumisen rakenteet – maakunnan yhteinen varautuminen toimintamalli vuoden 2018 aikana. Toimintamalli sisältää Kainuun maakunnan valmiusfoorumin, maakunnan johtokeskuksen ja alueellisen valmiustoimikunnan tehtäväkokonaisuudet sekä maakuntien välisen yhteistyön.

Kainuun maakunnalle (järjestäjä) muodostuvan alueellisen varautumisen yhteensovittamistehtävän toteuttamisen edellyttämistä henkilöresursseista, organisointimuodosta, taloudesta tai varautumistoimenpiteiden suorituskyvyn tavoitetasosta ei ole laadittu virallista päätöstä (valmistelussa).

b) Rahoituksen riittävydestä maakunnan tehtävien järjestämiseen vuonna 2021

Tällä hetkellä ei voida vielä tehdä tarkkaa talouden riskitarkastelua. Maakuntien Tilakeskuksen viimeisimpien laskelmien mukaan toimitilojen kustannukset tulevat olemaan noin 37 milj. euroa, mikä on merkittävästi enemmän kuin tämän hetken tilanne. Tämä johtuu myös siitä, että Kainuuseen valmistuu uusi sairaala tämän vuoden lopulla. Maakunnallisen soten vuoksi Kainuussa palkkaharmonisaatio tullenee olemaan suhteellisesti pienempi kuin monissa muissa maakunnissa. Samasta syystä myös ICT-kustannusten osalta Kainuussa ei myöskään ole suhteellisesti yhtä suurta kustannuspainetta. Mahdollisia lisäkustannuksia sopimukseen liittyen ei ole vielä soten osalta täysin arvioitu.

7.1.2019

3) Aluekehityksen laadullisen tilannekuva

Alueprofiili

Elämisen laatu ja arjen sujuvuus ovat Kainuun keskeiset vetovoimatekijät. Vuoden 2017 lopussa Kainuussa oli asukkaita 73 959. Kajaanin osuus koko Kainuun väestöstä on hieman yli 50 %. Tavoitteena on, että vuoteen 2020 mennessä Kainuun väestön väheneminen hidastuu ja kääntyy nousuun vuoteen 2030 mennessä. Vuoteen 2035 tultaessa väkimäärä ylittää 75 000 asukkaan rajan, jonka alle se laski vuonna 2016. Perusoletuksena, että Kainuun vetovoimaisuus asuin- ja opiskelupaikkana sekä investointikohteena vahvistuu. Maakuntaan saadaan teollisia ja palvelualan investointeja ja sen myötä uusia työpaikkoja.

Kainuun vahvuuksina korostuvat luonto, väljyys, hyvä elämisen laatu, turvallisuus, arjen helppous, toimivat ja monipuoliset palvelut ja infrastruktuuri. Maakunnan runsaat luonnonvarat ja puhdas luonto luovat erinomaiset puitteet alueen yritysten kasvulle. Kainuussa on myös korkeaa ICT-alan, metalliteollisuuden, biotalouden, matkailun sekä hyvinvoinnin, liikunnan ja urheilun osaamista. Kainuun maakuntaohjelman painotukset ovat **1. yritykset ja osaaminen, 2. saavutettavuus, 3. hyvinvoinnin vahvistaminen, 4. positiivinen maakuntakuva ja 5. kansainvälisyys.**

Kainuun **elinkeinojen kehittämisen** edellytys on, että varmistaa työvoiman osaaminen ja riittävyys. Yritys- ja elinkeinotoiminnan kehittämisen yleistavoitteena on, että Kainuun alue-BKT kasvaa koko maata nopeammin, vientiä harjoittavien kasvuyritysten määrä lisääntyy ja kilpailukyky vahvistuu, viennin volyymi ja tuotannon jalostusarvo kasvavat sekä Kainuun resilienssi vahvistuu. Elinkeinoiminnan kärkialat ovat matkailu, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala.

Saavutettavuutta parannetaan uusilla liikkumisratkaisuilla ja sähköisillä palveluilla sekä infrastruktuuri-investoinneilla. Tavoitteena on, että Kainuuseen pääsee nopeasti ja sujuvasti eri liikennemuodoilla ja alueella on helppo liikkua, ja että Kainuun aluerakenne on elinkeinoja tukeva ja kestävä. Saavutettavuuden kriittisimmät kehittämisen kohteet ovat julkinen liikenne alueen sisällä, toimivat matkaketjut, lentoliikenteen kasvu ja jatkuvuus, laajasti Kainuun ulkoisen saavutettavuuden parantaminen sekä koko maakunnan kattavat nopeat tietoliikenneyhteydet.

Kainuun ja Itä-Suomen merkittävimpiä yhteyksiä Pohjoisen suuntaan ovat valtatie 5 ja kantatie 78. Ne toimivat vaihtoehtoisina liikenneväylinä suurelle osalle Etelä-Suomen ja Lapin välistä liikennettä, joten niiden liikennevirroilla on tärkeä merkitys etenkin Kainuun matkailun kannalta. Kontiomäen–Pesiökylän–Taivalkosken radan (ns. Koillisrata) kunnossapitoa ja kehittämistä edistetään osana suunnitteilla olevia Jäämeriyhteyksiä ja elinkeinoelämän kannalta tärkeää kansallista rataverkkoa (huoltovarmuus). Tavoitteena on Savon radan suora kytkeytyminen Koillisrataa pitkin Lappiin ja edelleen Jäämerelle suunniteltuihin ratayhteyksiin. Kontiomäen logistiseen asemaan raideliikenteen solmupisteenä ja pääteiden risteyspaikkana liittyy kehittämispotentiaalia. Tavoitteena on, että Kontiomäeltä eri suuntiin johtavat ratayhteydet ovat liikennöityjä ja Kontiomäestä kehittyvä monipuolinen materiaali- ja tavara- sekä henkilöliikenteen logistinen keskittymä.

Kainuu on tietoliikenteellisesti nopeasti saavutettavissa ja koko maakunnassa on nopeat tietoliikenneyhteydet. 3G- ja 4G -verkot kattavat lähes koko Kainuun alueen, sisältäen kuitenkin edelleen joitain katvealueita sekä vaihdellen käyttönopeuksiltaan käyttäjämäärän ja erilaisten käyttötapojen mukaisen tietoliikennekuorman mukaisesti. Nopean laajakaistan tarjonta (100 Mbit/s kiinteä verkko) on tarjolla 66 % kotitalouksista. Valokuituyhteyksien saatavuudessa on kuitenkin merkittäviä eroja alueen sisällä, kuntakohtaisestikin.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

Hyvinvoinnin kehittämisen tavoitteena on, että Kainuu saavuttaa hyvinvointia mittaavilla mittareilla arvioituna asukkaidensa hyvinvoinnissa, terveydessä, yhteisöllisyydessä, osallisuudessa, työllisyysasteessa sekä toimeentulossa koko maan keskiarvotason, ja säilyttää etumatkansa asioissa, joissa on muita edellä.

Kainuun **positiivisen maakuntakuvan** kehittämisen tavoitteena on se, että Kainuun vetovoima vahvistuu ja tuo lisää asukkaita, matkailijoita ja investointeja Kainuuseen. Vuoden 2017 lopussa valmistuneen mielikuvatutkimuksen mukaan ihmisillä on Kainuusta yleisesti myönteinen kuva, mutta Kainuu on heikosti tunnettu. Myöskään Kainuun innovatiivisuus ja osaamiskärjet eivät riittävästi näy.

Kansainvälistämisellä vauhditetaan Kainuun aluetalouden kestäväää kasvua sekä osaltaan turvataan osaavan työvoiman saantia ulkomailta. Ottaen huomioon työvoimapulan, on erityisesti työperäistä maahanmuuttoa kasvatettava.

Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteet vuosille 2018–2021 ovat seuraavat: **1) teknologiateollisuudesta** valintoina ovat mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä metalliteollisuuden innovaatiot, **2) biotalouden ja kaivosteollisuuden innovaatioista** on valittu alan teollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi sekä metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot sekä **3) hyvinvointi- ja terveysalan innovaatioista** keskitytään aktiviteettimatkailuun sekä terveys-, liikunta- ja urheiluinnovaatioihin. Läpileikkaavia kaikissa älykkään erikoistumisen painopisteissä huomioitavia teemoja ovat kehitystä vauhdittavat teknologiasovellukset (KET), robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja virtuaalitodellisuuden hyödyntäminen, kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset sekä vähähiilisyden, resurssiviisauden ja ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen innovaatiot.

Kainuun menestykselle on tärkeää **1) työvoima ja osaavan työvoiman saannin turvaaminen, 2) yritysinvestoinnit erityisesti kärkialoille** eli teknologiateollisuuteen, biotalouteen, matkailuun ja kaivostoimintaan, **3) vientiyrietykset ja tuotannon jalostusasteen nosto**, joilla myös tuetaan Kainuun aluetalouden kestäväää kasvua ja **4) matkailijat**, joita Kainuun luonto, liikunta- ja urheilu-mahdollisuudet sekä rikas kulttuuri houkuttelevat.

Aluetalouden ja työllisyyden dynamiikka

Kainuussa on käynnissä positiivinen rakennemuutos. Kainuun talous kasvaa ja näkymät ovat positiiviset, varsinkin jos suuret vireillä olevat investoinnit toteutuvat. Osa investoinneista on jo toteutunut tai toteutumassa. Kainuun elinkeinoelämän ja yritystoiminnan sekä työttömyyden määrän ja rakenteen tilanne Kainuussa on syksyllä 2018 edelleen parempi kuin vuosi sitten. Myös pk-yritysten liikevaihto kasvaa. Tämänhetkisen pk- ja mikroyritysten kehittymisen myötä Kainuun aluetalous rakentuu vähitellen useamman toimialan varaan, mikä vahvistaa alueen resilienssiä. Vaikka Kainuun bruttokansantuote, 26 785 euroa/asukas (v. 2015 käyvin hinnoin), jää koko maan tasoa alemmaksi, on Kainuun bkt kasvanut vuosina 2010-2015 7,9 %. Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot asukasta kohden kasvoivat maakunnittain vertailtuna toiseksi eniten vuonna 2017 (1,8 %, koko maa 0,9 %). Kaikkien toimialojen liikevaihdon indeksin kasvu 2016 oli suurin Kainuussa (11 %) (koko maa 2,4 %). Myös maakuntien arvonlisäyksen kiinteähintainen muutos vuonna 2016 oli suurin Kainuussa (lähes 6,5 %) ja vielä viime vuonnakin 2017 muutos oli suurempi kuin koko maassa (Kainuu 3,7 %, koko maa 3,0). Vienti on kasvanut 51 % vuodesta 2013 vuoteen 2016.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

Erityisesti osaavan työvoiman saatavuus on noussut vahvan positiivisen rakennemuutoksen myötä Kainuussa haasteeksi, jota ratkotaan tulevan siltasopimuksen avulla. Työvoiman saannin turvaamistoimet kohdennetaan Kainuun aluetalouden kannalta kriittisiin toimialoihin ja hankkeisiin, joissa jo on tai on tulossa suuri työvoimatarve. Myös kansainväliseen työvoiman saatavuuteen etsitään uusia ratkaisuja.

Työllisyys

Kainuun tulevat tuotannolliset investoinnit eivät voi toteutua ilman riittävää työvoimaa. Yritysten kasvu, työvoiman eläköityminen sekä mahdolliset julkisen sektorin uudet tehtävät lisäävät työvoiman kysyntää. Kainuun työmarkkinoilta poistuu eläkkeelle vuoteen 2030 mennessä noin 5700 henkilöä eikä paikallinen työvoima riitä tilastokeskuksen väestöennusteiden toteutuessa eläköitymisen myötä vapautuviin työpaikkoihin.

Kainuun työttömyys on laskenut yhtäjaksoisesti yli kolme vuotta. Pitkäaikaistyöttömyys on lähes puolittunut syksyn 2016 tilanteesta ja nuorten työttömyys on laskenut lähelle maakunnan keskiarvoa. Syyskuun lopussa (2018) Kainuun työttömyysaste oli 9,7 % . Kainuun ongelmana on rakenteellinen työttömyys (69 % kokonaistyöttömyydestä) ja työvoiman matala koulutustaso. Työllisyysaste vuonna 2017 oli 63,7 (koko maa 69,6). Kainuussa miesten työllisyysaste on huomattavasti alempi kuin naisten. Matalalle työllisyysasteelle on leimallista työikäisten eläkeläisten (13 % 18-64 -vuotiaista) suuri osuus, mikä pitää huomioida mietittäessä keinoja työllisyysasteen nostamiseen. Työvoiman riittävyyden turvaaminen edellyttää työllisyysasteen nostamista, runsasta mutta hyvin suunniteltua ja hallittua maakuntaan muuttota kotimaasta ja ulkomailta sekä ketterää ja tuloksellista perus- ja täydennyskoulutusta.

Yritys- ja innovaatiotoiminnan sekä osaamisen dynamiikka

Yrityskanta Kainuussa on ollut kasvussa, mutta kasvuyritysten määrä on polkenut paikoillaan ja jopa hieman laskenut. Kasvuyritysten henkilöstömäärä on kuitenkin kasvanut 142,6 %. Kasvuyrityksiä on eniten kaupan toimialalla. Henkilöstömäärä on kasvanut eniten teollisuudessa ja hallinto- ja tukipalveluissa. Yritystoimipaikkojen määrä 1000 asukasta kohden Kainuussa on 55,69 % (koko maa 71,3 %). Suhteessa eniten yritystoimipaikkoja on Sotkamossa (70,12 %) ja vähiten Kajaanissa (42,79 %).

Kainuussa on kehitetty määrätietoisesti **liiketoimintaekosysteemejä** ja niihin panostetaan edelleen. Metsäbiotaloudessa kehitetään liiketoimintaekosysteemejä veturiyritysten tai muiden toimialavetureiden ympärille, joista esimerkkejä ovat **Woodpolis puutuoteteollisuusalue ja -klusteri Kuhmossa** (liikevaihto noin 130 M€, 12 yritystä ja työpaikkoja 315 sekä tavoitteena 2020 mennessä uusia työpaikkoja 50-70, liikevaihdon kasvu 70-100M€ ja 4 uutta yritystä, tai **Kajaanin Renforsin Ranta** (noin 30 teollisuus- ja palvelualueen yritystä ja 600 työpaikkaa sekä kasvualueen, kuten metsäbiotalous, datakeskus-ekosysteemit ja palvelut, toimintaympäristö). Renforsin Rantaan toteutetaan merkittäviä lisäinvestointeja datakeskustoimintaan (CSC investoi sinne 37 ME:n supertietokoneen) ja mekaaniseen puunjalostukseen sekä kehitetään metsäbiotalouden liiketoimintaekosysteemiä ST1:n ympärille.

Paltamon tulevaan biotuotetehtaaseen integroidaan alusta asti biofuture factory –konseptin mukainen liiketoimintaekosysteemi, jossa keskeistä on sivuvirtojen hyödyntäminen. Metsäbiotalouden liiketoimintaekosysteemeissä pyritään saamaan liiketoimintaa ja TKI yhteistyötä koko Kainuun laajuisesti. Kaivannaistoiminta organisoidaan klusteriksi, jossa kehitetään liiketoimintaekosysteemejä sekä tuotannon sivuvirroista uutta liiketoimintaa. Vuonna 2019 tehdään alan yhteistyötä vahvistava strategiatyö. Ekosysteemien kehittämällä vahvistetaan yritysten mahdollisuuksia hyödyntää Kainuun RIS3 osaamisalueita, digitalisaatiota ja 4. teollista vallankumousta laajemmin.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

Liiketoimintaekosysteemeillä yritystoiminnan tuottama taloudellinen lisäarvo ja osaamispääoma vahvistuvat.

Osaaminen

Kainuussa on monipuolinen toisen asteen koulutustarjonta. Koko alueen kattava lukioverkko ja teemalukiot, erityisesti Sotkamon urheilulukio ja Vuokatti-Ruka urheiluakatemia ovat alueelle tärkeitä. Ongelmana on tiettyjen koulutusalojen (esim. metalli- ja puutuoteteollisuus) heikko vetovoima. Alueen työmarkkinat vetävät hyvin ammattiin valmistuvia opiskelijoita. Kajaanin ammattikorkeakoulun (KAMK) rooli korkeakouluna on vahva. Koulutuksen läpäisyaste tulee Kainuussa jatkossakin pyrkiä turvaamaan korkeana ja sitä kautta koulutuskustannukset pysyvät kilpailukykyisinä suhteessa suurempiin koulutuksen järjestäjiin.

KAMK:n strategiset osaamisalueet tukevat hyvin Kainuun älykästä erikoistumista (kone- ja kaivostekniikan automatisaatio, robotisaatio ja digitalisaatio, peliala ja mittaussovellukset, datacenter-ratkaisut, aktiviteettimatkailu sekä älykkäät sairaan- ja terveydenhoidon ratkaisut). KAMK tukee yrityksiä TKI -toiminnassa ja kansainvälistymisessä sekä vastaa koulutuksella yritysten osaamistarpeisiin. KAMK:ssa aloittaa Terrafamen ja KAMK:n yhteistyön tuloksena prosessiteollisuuden yliopettaja, ja uusia koulutuspaikkoja avataan vastaamaan prosessiteollisuuden osaajatarpeita. Lisäksi Oulun yliopiston tekniseen tiedekuntaan tulee Kajaanin sijoittuva moderni biojalostukseen professuuri ja tutkimusryhmä.

Liikkumisen, asumisen ja luonnonympäristön tilannekuva

Kainuun vuoteen 2020 ulottuvissa ilmastostrategiassa sekä Kainuun kestävän energiankäytön toimintasuunnitelmassa asetettiin 25 % kokonaispäästöjen vähentäminen vuoden 2009 vuoteen 2020 mennessä. Kainuu todennäköisesti saavuttaa kokonaispäästöjen vähentämistavoitteensa vuoteen 2020 mennessä. Kokonaisuudessaan 156 kilotonnin CO₂-ekv päästövähennystavoitteesta on vuoden 2014 tilastojen mukaan toteutunut karkeasti arvioiden jo 143 kilotonnia. Vuosien 2019 ja 2020 aikana päivitetään Kainuun ilmastostrategia.

4) Kainuun maakunnan olennaisimmat riskit ja maakunnan varautumisjärjestelyt

Kainuun maakunnan alueella toteutettiin ensimmäinen Suomen kansallisen riskiarvioprosessin mukainen alueellisesti merkittävien riskien arviointi vuonna 2018. Alueellisten merkittävien riskien arviointi toteutettiin laaja-alaisen ja poikkihallinnollisen laadintaprosessin periaatteiden mukaisesti avoimessa vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Riskien arviointiprosessin toteuttamisesta vastasi Sisäministeriön toimeksiannon mukaisesti Kainuun pelastuslaitos. Riskien arviointiprosessin lopputuloksena valmistui Kainuun alueellinen riskiarvio 2018 (julkinen) sekä hieman laajempi riskiarvio, joka on tarkoitettu Kainuun alueella toimivien viranomaisten käyttöön (ei julkinen).

Riskiarvion laadintaprosessin yhteydessä tunnistettiin 15 Kainuun maakunnan alueella mahdollisesti tapahtuvaa merkittävää uhkaa tai häiriötilannetta. Tunnistettujen uhkien ja häiriötilanteiden osalta laadittiin uhkaskenaariot sekä toteutettiin uhkaskenaarioiden aiheuttamien riskien arviointi. Kainuun merkittävimäksi riskiksi muodostui laaja ja pitkäkestoinen sähkönjakeluhäiriö. Tämän lisäksi muita merkittäviä riskejä ovat metsäpalotilanteet, vakava tieliikenneonnettomuus, vesihuollon (ml. jätevesihuolto) häiriintyminen ja kriittisen liikenneinfrastruktuurin sekä tietoliikenteen käytettävyyden häiriintyminen.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

Kainuun maakunnan alueella tapahtuviin normaaliolojen häiriötilanteisiin ja mahdolliseen poikkeusolotilanteeseen on varauduttu laatimalla hallinnonalakohtaisten lainsäädäntövelvoitteiden mukaisia valmiussuunnitelmia. Erilaisia valmiussuunnitelmia on laadittu Kainuun maakunnan alueella toimivien viranomaisten sekä kuntien toimesta. Valmiussuunnitelmien sisällölliset eroavaisuudet ovat kuitenkin merkittäviä, eikä eri toimijoiden laatimien suunnitelmien sisältöjä ole välttämättä yhteen sovitettu. Näin em. tekijöistä johtuen voidaan yleisellä tasolla todeta, että Kainuun maakunnan alueella tapahtuvasta normaaliolojen häiriötilanteesta tai mahdollisesta poikkeusolotilanteesta suoriutumiseen tarvittava suorituskyky ei tällä hetkellä ole täysin riittävä valmiussuunnitelmien sisältöjen yhteensopivuuden, toimijoiden välisen yhteistoiminnan ja käytettävissä olevien voimavarojen osalta.

Kainuun maakunta- ja sote-uudistuksen valmisteluprosessien toteuttamiseen sisältyvän verkostomaisen ja tasavertaiseen kumppanuussuhteeseen perustuvan yhteistyön myötävaikutuksella on kyetty muodostamaan yhteinen poikkihallinnollinen näkemys (tahtotila) keskeisistä varautumistoimenpiteiden kehittämistarpeista yhdessä Kainuun maakunnan alueella toimivien viranomaisten, kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa. Yhteisenä tavoitteenamme on kehittää Kainuun maakunnan alueen varautumista sekä suoritus- ja häiriönsietokykyä yhteiskunnan turvallisuusstrategian sisältämän kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin periaatteiden mukaisesti. Valmiudenkehittämistoimenpiteiden sisällöllinen toteuttaminen aloitetaan vuonna 2019 ja tavoitteenamme on, että riskiarviossa tunnistettuihin uhkiin ja häiriötilanteisiin on olemassa asianmukaiset ja yhteen sovitettut valmiussuunnitelmat vuoteen 2021 mennessä.

5) Maakuntien ylimaakunnallisen yhteistoiminnan valmistelu

SOTE

Pohjoisen yhteistyöalueen muodostavat neljä maakuntaa: Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi ja Pohjois-Pohjanmaa, jotka vastaavat nykyistä erityisvastuualuetta. Alueen sairaanhoitopiirien kesken on runsaasti sekä lakisääteistä että vapaaehtoista yhteistyötä (sopimusperusteisesti, esim. yhteiset liikelaitokset ja yhtiöt mm. Nordlab, Medieco, joiden tulevaisuuden vaihtoehtoja valmistellaan). Terveystieteiden tutkimuskeskus (1026/2010) mukaisen erikoissairaanhoidon järjestämissopimuksen valmistelu on käynnissä alueen sairaanhoitopiirien vastuulla. Oleellista on päivystysasetuksen ja erikoissairaanhoidon työnjakoasetuksen toimeenpano sekä sairaaloiden välinen työnjako. Valmistelussa on sairaanhoitopiirien yhteinen osuuskuntamalli työnjaon, osaamisen ja osaajien varmistamiseksi sairaaloiden välillä, josta odotetaan päätöksiä alkukevään 2019 aikana. Useita neuvotteluja on käyty STM:n kanssa asiasta.

Sote-järjestämislakiluonnoksen mukaisen maakuntien yhteistyösopimuksen valmistelua on aloitettu (vastuu hallintotehtävistä Pohjois-Pohjanmaalla). Erikoissairaanhoidon järjestämissopimuksessa tultaneen etenemään pitkälle mm. sosiaalipalveluihin, tietohallintoon, ICT:hen laajentaen. TKI-O -toimintaan liittyvää koordinaatiota ei ole vielä käynnistetty. Pohjoisten maakuntien yhteinen markkinaselvitys valinnanvapauden piiriin tulevista sote-peruspalveluista (KPMG Oy) valmistuu 2/2019. Sote:n asiakas- ja potilastietojärjestelmien ja digitalisaation tiimoilta on pidetty neuvotteluja. Yhteistyösopimuksen yleismallin valmisteluun kansallinen verkostotyöryhmässä on osallistuttu. Ylimaakunnallisten tehtävien vaatiman "toimielimen"/ neuvottelukunnan hahmottelua on edistetty pohjoisten maakuntien yhteistyönä. Poliittisissa toimielimissä tai johtoryhmässä (tuleva väliaikainen valmisteluelin) näitä ei vielä ole käsitelty. LAPE-kärkihankkeeseen sisältyvän osaamis- ja tukikeskuksen (OT-keskus) valmistelu on kesken yhteistyöalueella.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

MAKU

ELY-keskuksista siirtyvien tehtävien yhteistyövalmisteluja on joiden tehtävien osalta koordinoitu valtakunnallisesti maakuntajohtajien ja ELY-ylijohtajien yhteiskokouksissa noin vuoden ajan. ELY-keskusten ylimaakunnallisten toimintojen valmistelun osalta ei ole edellytyksiä edetä tehtyä valmistelua pidemmälle ennen kuin oleelliset lait saadaan voimaan ja maakunnat käyntiin. On huomattava, että muodostuvat yhteistyöalueet eivät välttämättä ole kaikissa toiminnoissa samat kuin sote-palveluissa. Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen neuvottelukunnat toimivat Kainuun osalta yhteistyön valmistelujen poliittisena ohjausmekanismina.

ELY-keskusten liikennetoimintojen osalta on valmisteltu ”Selvitys tienpidon vaihtoehtoista Pohjois-Suomessa” –raportti 14.6.2018 (POP, LAP ja KAI ELY:t, Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan liitot) sekä Itä-Suomen osalta ”Selvitys tulevan tienpitoalueen kokoamisvaihtoehtoista” –raportti 17.5.2018 (KAI, POK, POS, ESA ja Etelä-Karjala).

Vesi- ja kalatehtävissä tarvitaan yhteistyötä maakuntien välillä valmisteilla olevan lainsäädännön ja niukkojen asiantuntijaresurssien perusteella ja myös siksi, että suuret vesistöalueet ulottuvat usean maakunnan alueella. Maakuntien on sovittava mm. vesienhoidon ja tulvariskien hallinnan suunnittelusta ja kalaviranomaisen tehtävien järjestämisestä (LAPELY hoitaa koko pohjoisella alueella tällä hetkellä) sekä vesi- ja kalatehtävien välisen yhteistyön varmistamisesta. Kainuu asemoituu vesistöalueiden mukaisesti yhteistyöhön Pohjois-Pohjanmaan (ja Lapin kanssa). Yhteistyömallista on laadittu virkamiestyöryhmällä alustava suunnitelma ”Maakuntien yhteistyö vesi- ja kalatehtävissä” - loppuraportti 8.10.2017 (Maakuntajohtajien ja ELY-keskusten ylijohtajien toimeksianto; suunnitteluryhmät).

Hallituksen esityksessä on Kainuun maakunnan tehtäväksi määritetty valtakunnalliseksi vastuutehtäväksi patoturvallisuus, johon sisältyy valvonta, kehittäminen sekä kansainvälinen yhteistyö

AVI:lta on siirtymässä Kainuun maakunnan hoidettavaksi alkoholivalvonta ja joitakin eläinten hyvinvointiin liittyviä tehtäviä max. 2 htv:n verran. Asian tiimoilta on pidetty muutama palaveri POP-ELY:n ja AVI:n kanssa asiasta. On mietittävä onko edullisempaa hoitaa Kainuusta käsin (Oulusta pitkä matka ja matkakulut isot, toisaalta ennestään osaavat työntekijät ja tutut kohteet). Joissakin eläinten hyvinvointiin liittyvissä päivystystehtävissä jatkettava joka tapauksessa entistä yhteistyötä, jotta esim. päivystysringit saadaan toimimaan.

Lomituksessa entisen Vuolijoen alueen viljelijöiden lomitus on hoidettu tähän asti hoidettu Vaalan-Kestilän (jatkossa POP-maakunta) suunnasta. Jatkotoimintamallista ei toistaiseksi ole neuvoteltu.

Viljelijätukihallinnossa yhteistyötä on tehty jääviystilanteissa (ELY-keskuksen virkamies tuenhakijana, jolloin valvonnat tekee toinen ELY. Asiasta ei ole vielä keskusteltu naapureiden kanssa (Oulu, Kuopio). Viljelijätukihallinnossa keskitetyt tuet (kasvihuone, mehiläiset, varastotuet) ovat palaamassa kullekin maakunnalle. Asiaa ei toistaiseksi ole valmisteltu. Lisäksi maaseuturahoituspulella POP-ELY:n rakennusasiantuntijat käsittelevät tällä hetkellä korvauksetta Kainuun rakennussuunnitelmia. Asian jatkosta ei ole tarkemmin vielä keskusteltu.

EU-rakennerahastotoiminnan Itä- ja Pohjois-Suomi ohjelmakokonaisuuden toteutus ja seuranta (nykyiset Pohjois-Suomen koordinaatioryhmä, Itä- ja Pohjois-Suomen koordinaatioryhmä, Seurantakomitea – ja sihteeristö) tapahtuvat ylimaakunnallisesti. Pohjois-Pohjanmaan liitto johtaa Itä- ja Pohjois-Suomen EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakauden 2021-2027 alueellista valmistelua.

TILANNEKUVAUS

7.1.2019

Pohjois-Suomen maakunnat ovat linjanneet toteuttavansa välittävän viranomaisen tehtävät jokaisessa maakunnassa.

Itä- ja Pohjois-Suomella on EU-toimisto, joka perustuu ylimaakunnalliseen sopimukseen. Kansainvälisissä tehtävissä ensisijainen rakenne on Itä- ja Pohjois-Suomi (yhteinen EU-toimisto); yhteistyötä tehdään koordinoitusti myös EU:n toimielimien suuntaan.

PELASTUSTOIMI

Pohjois-Suomen pelastustoimen ja maakunnallisen varautumisen valmistelijoiden verkosto on perustettu keväällä 2018. Valmistelijaverkosto on perustettu Sisäministeriön koordinoiman alueellisen varautumistehtävien valmistelijaverkoston rinnalle ja toimintaa tukevaksi yhteistyöalustaksi, jonka ensisijaisena työskentelymuotona on avoimeen vuorovaikutukseen ja luottamussuhteeseen perustuva verkostomainen yhteistyö. Valmistelijaverkoston pelastustoimen jäsenet muodostuvat Jokilaaksojen, Lapin, Kainuun, Keski-Pohjamaan ja Pietarsaaren sekä Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksien edustajista ja maakuntien jäsenet Lapin, Kainuun, Keski-Pohjanmaan sekä Pohjois-Pohjanmaan maakuntaudistuksen valmisteluorganisaatioiden edustajista. Pohjois-Suomen valmistelijaverkoston muodostamisen tavoitteena on kyetä huomioimaan maakunnallisen pelastustoimen ja maakuntaudistuksen valmistelutyön yhteydessä valtakunnallisten pelastustoimen ja maakunnallisen varautumisen kehittämislinjausten lisäksi valmiussuunnitelmien ylimaakunnallinen yhteensopivuus sekä maantieteellisistä tekijöistä aiheutuvat erityispiirteet mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pohjois-Suomen alueen pelastuslaitosten yhteistyöverkostossa valmistellaan johtamisen ja tilannekeskusten yhteisiä toimintamalleja sm:n 21/2018 julkaisun mukaisesti. Lisäksi on käynnistetty arktisen pelastusmuodostelman rakentaminen pohjoiselle toimialueelle. Työ käynnistyi joulukuussa 2018. Kainuun pelastuslaitos osallistuu Venäjän suuntaan tapahtuvaan raja-alueyhteistyöhön, pelastustoimen Barents yhteistyöhön sekä tarvittaviin muihin kansainvälisiin pelastustoimen yhteistyöhön. Lisäksi pelastuslaitos toimii aktiivisesti pelastustoimen kumppanuusverkostossa sekä Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten varautumisen yhteistyössä.

6) ICT tilannekuvaan liittyvien tietojen osalta kutakin maakuntaa pyydetään täyttämään liitteenä oleva ICT-tilannekuva -niminen excel -tiedosto.

Tästä on erillinen liite